

ACTA ACADEMIAE STROMSTADIENSIS

Torsten Rönnerstrand

**En grekisk tragedi – om
Churchill och ”befrielsen”
av Grekland**

EN GREKISK TRAGEDI – OM CHURCHILL OCH ”BEFRIELSEN” AV GREKLAND

ABSTRACT

According to Winston Churchill it was the British who liberated Greece from the Nazi occupation. This is the story we are told in his famous six-volume history *The Second World War*. Furthermore, the reason for the British attack on the Greek population by the end of the war is said to have been preventing the resistance movement, EAM/ELAS, from approaching the Soviet bloc, the ultimate aim of the campaign being the introduction of democracy in Greece.

In my paper I will show to what extent this account of facts is disputed by recent research. Today international experts on Greek history agree that the country was liberated by the resistance movement, who had already defeated the Nazi occupants when British troops arrived. Churchill's claim to have introduced democracy is equally dismissed. Instead, he is depicted as someone obsessed by his plan to crush the resistance movement and reinstall the pro-British king George II on the throne, against the wish of a large majority of the population. Nor is the thesis retained of armed violence against the Greeks as necessary to escape Soviet influence. EAM/ELAS is rather seen as a democratically minded majority of Non-Communist nationalists, Orthodox Christians and intellectual Social Democrats.

I *The Second World War* (1954) hävdar Winston Churchill att det var britterna som i slutet av Andra Världskriget befriade Grekland. (s. 249) Men så var det inte i verkligheten. Tyskarna drevs ut av den grekiska motståndsrörelsen EAM/ELAS som dessutom gjorde storartade insatser för att rädda landets judar undan förintelsen¹.

Den grekiska motståndsrörelsen hade dock inte enbart målet att besegra de nazistiska ockupanterna och deras kollaboratörer. Man planerade även införande av viktiga samhällsförändringar efter krigets slut. Rörelsens successivt ökande popularitet var inte bara ett resultat av den roll man spelat i befrielsen från tyskarna, utan också av löftena att genomföra sociala reformer. Av dessa reformer hade åtskilliga redan förverkligats i områden som befriats av EAM/ELAS. Dit hörde lokalt självstyre, en effektiv och relativt okorrumpad administration, samt skolor och biståndsorganisationer för hjälp till svältens offer. Dessutom genomfördes en kraftig förbättring av kvinnornas villkor. Så infördes – för första gången i Greklands historia – kvinnlig rösträtt i det allmänna val som i april 1944 genomfördes i de befriade områdena i syfte att skapa en alternativ regering. Därtill kom bestämmelsen att domstolsförhandlingar skulle ske på det för den breda allmänheten begripliga variant av grekiska som kallas dimotiki, inte på det för många svårbegripliga konstspråket katharevousa².

Motståndsmännen i ELAM/ELAS visade till en början stort tillmötesgående mot britterna, när dessa hösten 1944 landstigit i de redan befriade delarna av Grekland. På uppmaning av den brittiska premiärministern Winston Churchill gick de med på att

¹ Cf. Mazower, s. 123-143, 260, 265f; Boatswain & Nicolson, s. 243-250).

² Boatswain & Nicolson, s. 243-248; Mazower, s. 123-143, 260, 265ff, 271-279, 291-294; Clogg, s. 123, 126.

låta sig avväpnas, eftersom de med förtroende väntade sig stöd och hjälp vid återuppbyggandet av det sargade landet³.

Men detta förtroende sveks. När EAM/ELAS på Churchills uppmaning lämnat ifrån sig sina vapen, upptäckte grekerna att briter och amerikaner inte kommit för att införa demokrati. Syftet var i stället att installera en probrittisk marionettregering⁴. Så blev också fallet. Den brittiska regeringen under ledning av Winston Churchill behandlade Grekland som ett protektorat. Det blev nästan som en del av det brittiska imperiet, där man tyckte sig kunna styra och ställa som man ville. Mot folkmajoritetens vilja lät Churchill påtvinga grekerna en rojalistisk regering som nästan helt saknade folkligt stöd. Med hjälp av den kunde man efter ett riggat val återinsätta den engelskvänlige kungen George II, trots att denne redan före kriget förverkat sina undersåtars förtroende genom att samarbeta med diktatorn Metaxas. (Ponting, s. 670-675)

Det engelska maktövertagandet inleddes 5 december 1944. Denna dag sänder Churchill ett telegram till sin general Robert Scobie, i vilket order ges att de brittiska trupperna ska använda våld mot motståndsrörelsen i Aten⁵. Grekerna som väntat sig hjälp och stöd från de allierade blev helt överrumplade av denna händelseutveckling. I detta läge förslog EAM/ELAS en fredsuppgörelse baserad på allmän demobilisering. Detta erbjudande avvisades dock av Churchill, som ansåg att det var viktigare att besegra motståndsrörelsen än att få slut på striderna⁶. De vältränade och disciplinerade briter tog nu upp kampen mot EAM/ELAS. Operationen mötte dock större motstånd än Churchill väntat. Trots att han satte in ca 85 000 man tog det flera veckor att få kontroll över Aten⁷.

Motståndet mot Churchills agerande kom emellertid inte endast från grekerna själva. Till att börja med mötte det stark kritik både i England och i USA. I tidningarna och i det engelska parlamentet upprördes många över vad man uppfattade som ett förräderi mot den grekiska motståndsrörelsen, och den amerikanske presidenten Roosevelt förklarade offentligt att han vägrade stödja briternas aktion. Churchill avfärdade dock denna kritik med att den bara kom från ”degenerate circles”. Dessutom påpekade han att Stalin inte hade några invändningar⁸.

Trots motståndet från grekerna och kritiken från de egna leden lyckades de brittiska trupperna driva ut motståndsrörelsen ur den grekiska huvudstaden. För att säkra sina positioner inledde man från och med 2/2 1945 systematiska och omfattande förföljelser mot de forna partisanerna. I början av sommaren 1945 hade 50 000 före detta motståndsmän satts i fångläger under förhållanden som starkt påminde om de tyska koncentrationslägren. Följande sommar hade 80 000 människor tvingats fly undan förföljelserna. För dem som haft kontakter med motståndsrörelsen fanns inga andra alternativ än att bli arresterad i hemmet eller att fly upp i bergen⁹.

³ Boatswain & Nicolson, s. 248-258, 310; Mazower, s. 300, 353, 365, 370f, 373.

⁴ Boatswain & Nicolson, s. 245, 248-258, 310; Mazower, s. 329-336, 340, 352, 353, 353-377.

⁵ Boatswain & Nicolson, s. 251f, 310; Mazower, s. 365ff, 368, 370; Ponting, s. 672.

⁶ Boatswain & Nicolson, s. 251f, 310; Mazower, s. 365ff, 368, 370; Ponting, s. 672f.

⁷ Boatswain & Nicolson, s. 251-253; Mazower, s. 306; Ponting, s. 673f; Clogg, s. 130, 134.

⁸ Ashley, s. 203; Ponting, s. 673f; Lukacs s. 52f, 86; Clogg, s. 137.

⁹ Ponting, s. 673f; Boatswain & Nicolson, s. 251-253, 310; Mazower, s. 306.

För att stärka sin maktställning i Grekland förenade sig britterna med de fascister och nazister som tidigare samarbetat med de tyska ockupanterna. Trots att Churchill gjorde anspråk på att leda motståndet mot nazismen ville han inte gå med på några bestraffningar av de grekiska nazisterna. Tvärtom! I stället tog britterna i sin tjänst de s.k. säkerhetsbataljoner som nazisterna tidigare avvänt sig av i kampen mot EAM/ELAS. Efter att ha beväpnat dessa fascistiska och nazistiska grupper med vapen som motståndsrörelsen EAM/ELAS lämnat ifrån sig, organiserade Churchill med hjälp av grekiska fascister och nazister systematiska förföljelser mot de nu avväpnade motståndsmännen¹⁰.

Motivet för denna allians mellan britterna och de tyskvänliga kollaboratörer som förut samarbetat med nazisterna var att man hade en gemensam fiende – kommunisterna. Churchill skriver:

The Communists are the main foe... There should be no question of increasing the severities against the collaborationists in order to win Communist approval. (Ponting, s. 675)

Det var inte första gången Churchills hat mot kommunismen gjorde honom försonligt stämd mot fascister av olika dignitet. Eldad av sin antikommunism hade han länge sympatiserat med Mussolini och dessutom givit sitt stöd åt Francosidan under spanska inbördeskriget. År 1937 säger han i parlamentet: ”I will not pretend that, if I had to choose between Communism and Nazi-ism, I would choose Communism”¹¹.

I Grekland blev samarbetet mellan Churchill och de grekiska fascisterna avgörande för händelseutvecklingen. Det ledde till att britterna och deras allierade USA fick fast fot i landet. De grekiska fascisterna tilldelades också en viktig roll under det s.k. inbördeskriget 1946-1949, då de tillbakaträngda spillrorna av EAM/ELAS under en tid försökte samla sig till självförsvar¹².

När USA 1947 gick in i Grekland vid Englands sida trappades förföljelserna mot de forna partisanerna upp. Kampanjen ledde till att motståndsrörelsen hösten 1949 tvingades lägga ner vapnen¹³.

* * *

Winston Churchill var utan tvivel den politiker som betydde mest för händelseutvecklingen i Grekland under tiden närmast före och efter Andra Världskrigets slut. Men hans insats inskränker sig inte till detta. Han är också den mest inflytelserika av de författare som format vår bild av Greklands historia under den aktuella perioden. Hans sexbandsverk *The Second World War* (1948-1953) belönades med Nobelpriset i litteratur och fick oräkneliga läsare. Likväl måste man konstatera att hans framställning på många punkter framstår som extremt otillförlitlig

¹⁰ Boatswain & Nicolson, s. 245, 248-258, 310; Clogg, s. 133; Mazower, s. 329-336, 340, 352, 353, 353-377; Ponting, s. 672, 674f.

¹¹ Lukacs, s. 36, 140, 142.

¹² Mazower, s. 375f; Boatswain & Nicolson, s. 252-270, 276, 284.

¹³ Clogg, s. 137; Boatswain & Nicolson, s. 255, 311.

– i vart fall om man ser den mot bakgrund av den bild som senare tiders historieforskare kommit fram till¹⁴.

Greklands öden under kriget behandlas av Churchill i femte och sjätte delarna av *The Second World War*, främst i kapitlen ”The Greek Torment”, ”Rome. The Greek Problem”, ”British intervention in Greece” och ”Christmas in Athens”. Här skildras förloppet på två olika sätt, dels genom en berättande framställning som återger händelserna ur ett återblickande efterhandsperspektiv, dels genom täta citat ur brev och telegram som är samtida med de skildrade händelserna.

Av *The Second World War* kan den oinitierade läsaren få intrycket att det var de brittiska trupperna som drev ut de tyska nazisterna ur Grekland hösten 1944. Churchill hävdar nämligen att de grekiska gerillastyrkornas militära insatser inskränkte sig till smärre sabotage och att dessa helt upphörde från och med sommaren 1943¹⁵.

Denna beskrivning av den grekiska motståndsrörelsens insatser är helt oförenlig med den bild som ges av den nutida historieforskningen. I dag är alla professionella historiker ense om att det var det var EAM/ELAS som drev tyskarna ut ur landet och att de tyska trupperna redan hade evakuerats i de områden där de engelska trupperna ryckte fram efter sin landstigning i Patras 4/10 1944¹⁶.

Att Churchill ger en vilseledande bild av den grekiska motståndsrörelsens insatser framgår för övrigt också av hans egen framställning. Ett exempel finner vi i det femte bandet av *The Second World War*. I ett telegram till utrikesminister Anthony Eden räknar Churchill med att den grekiska motståndsrörelsen på egen hand ska driva ut tyskarna, och med anledning av det oroar han sig för att den engelska regeringen skulle förlora inflytande i Grekland. I samma riktning pekar det sjätte bandet av *The Second World War*, men här har han beslutat sig för att dra fördel av situationen. Nu baserar han sin strategi för maktövertagandet i Grekland på att den grekiska motståndsrörelsen ska ha drivit ut tyskarna innan britterna går in i landet¹⁷.

Denna strategi kan ses som en parallell till Churchills sätt att i strid med den ursprungliga överenskommelsen med Stalin och Roosevelt förhålla de Allierades planer på en invasion i Västeuropa. En sådan var utlovad till 1942, men Churchill motstod i det längsta Stalins krav på att man skulle öppna en andra front i Västeuropa. Det är först när Sovjetunionen i praktiken har bragt den tyska krigsmaskinen på fall som Churchill går med på att inleda invasionen av Normandie. (Lukacs, s. 44ff, 65f) Trots att Churchill medvetet kalkylerat med att de grekiska motståndsmännen ska driva ut tyskarna, vill han i fortsättningen inte kännas vid deras insatser. I den fortsatta framställningen påstås det i stället att det var britterna som befriade Grekland. I kapitlet ”British Intervention in Greece” skriver han:

The liberation did not begin until October. Commando units were then sent into Southern Greece, and in the early hours of October 4 our troops occupied Patras. (Churchill 1954, s. 249)

¹⁴ Ashley, s. 176; Mazower, s. XVII, 370f.

¹⁵ Churchill 1952, s. 473.

¹⁶ Boatswain & Nicolson, s. 243, 247ff.

¹⁷ Churchill 1952, s. 474; *ibid.* 1954, s. 98.

Den omisstänksamme läsaren kan av detta dra slutsatsen att det som här avses är befrielsen från den tyska ockupationen. Men när engelsmännen landade i Patras hade nästan hela Grekland befriats av den grekiska motståndsrörelsen EAM/ELAS. De engelska trupperna behövde därför aldrig gå i strid med tyskarna. När Churchill talar om "befrielsen", handlar det i stället om de allierades kampanj för att krossa den grekiska motståndsrörelsen¹⁸.

Men Churchill vidhåller i det längsta sin ståndpunkt att det var britterna som befriade Grekland. Om det vittnar ett brev som han skickade till den kanadensiske premiärministern 15/12 1944. Apropå striderna i Aten skriver han här: "I told him that I had the verbal approval of Stalin to our entering Greece and liberating Athens." (Churchill 1954, s. 266) Också denna formulering kan ge den omisstänksamme läsaren intrycket att det handlar om en kamp mellan engelsmännen och den tyska ockupationsmakten. Men när britterna tågade in i staden hade de tyska styrkorna redan drivits bort av EAM/ELAS¹⁹.

När Churchill talar om befrielsen av Aten, handlar det sålunda om britternas väpnade aktioner för att driva bort den grekiska motståndsrörelsen från staden. För den läsare som låtit sig övertygas av Churchills tes att det var britterna som befriade Grekland och Aten, torde fortsättningen av hans berättelse dock komma som en överraskning. Här stöter vi nämligen på uppgifter som pekar i en helt annan riktning.

Ett exempel på det är ett av Churchill citerat telegram från 17/12 1944 till fältmarskalk Alexander. Här framgår det att "fienden" till de brittiska trupperna inte alls är den tyska ockupationsmakten utan den grekiska motståndsrörelsen EAM/ELAS. (Churchill 1954, s. 267)

Att det är britterna och grekerna som står mot varandra framgår också på många andra sätt. För den uppmärksamme läsaren står det klart att den föregivna "befrielsen" av Grekland och Aten efter hand möter allt större motstånd från den till en början vänligt stämnda civilbefolkningen. I flera av de citerade breven och telegrammen kan vi också följa hur Churchill efter hand tvingas kalla in allt större förstärkningar för att kunna hålla de motsträviga grekerna i schack och att man gjort upp planer för att bomba vissa stadsdelar i Aten²⁰. Att Churchill agerar som om grekerna vore hans fiender, hindrar inte att han samtidigt uppger att avsikten med britternas intåg i Grekland var att göra landet demokratiskt²¹.

Dessa försäkringar till trots är det uppenbart att Churchill ingalunda avsåg att skapa demokrati i ordets vanliga mening. Som den senare historieforskningen har visat var hans syfte istället att mot folkmajoritetens vilja återställa monarkin. I detta syfte stödde han den kungliga exilregeringen i Kairo, han lät sina trupper kväsa ett anti-monarkistiskt myteri bland de grekiska trupperna i Egypten och han intrigerade för att återinsätta George II, trots att denne gjort sig djupt impopulär genom sitt stöd till

¹⁸ Mazower, s. 123-143, 260, 265f; Ponting, s. 673f.

¹⁹ Clogg, s. 127, 129; Ponting, s. 672.

²⁰ Churchill 1954, ss. 250, 255, 259f, 267.

²¹ Churchill 1954, s. 99, 101, 268, 273.

diktatorn Metaxa och sin ovilja att uppmuntra till motstånd mot den tyska ockupationen²².

Hur kan då Churchill förena detta agerande med sina anspråk på att vilja införa demokrati? På den frågan finns det två svar.

Å ena sidan låter Churchill förstå att alla regeringar som innehåller kommunister är odemokratiska. (Churchill 1954, s. 256) Å andra sidan räknar han som kommunister alla dem som motsätter sig hans planer att återinsätta George II som kung av Grekland! (Boatswain & Nicolson, s. 246) Med andra ord: demokrater är enligt Churchill endast de som stöder hans egna ansträngningar att återinrätta monarkin. Med stöd av detta resonemang vill Churchill legitimera sin strävan att med våld återinsätta George II på Englands tron. Samtidigt framgår det av Churchills framställning att han inte tvekar att mot kungens vilja driva igenom sina egna planer. Ett exempel på det får vi då Churchill i strid mot kungens vilja och landets konstitution vill insätta ärkebiskopen som riksföreståndare²³. Genom att ge efter för de engelska påtryckningarna kunde kungen behålla sin officiella ställning som landets regent. Som framgår av *The Second World* förblev han dock i realiteten engelsmännens hantlangare. (Churchill 1954, s. 279)

Men Churchills ambitioner inskränkte sig inte till att återinsätta den impopulära monarken. Han ville också inrätta en av engelsmännen kontrollerad ministär. I det syftet satsade han på den engelskvänlige Georgios Papandreou (far respektive farfar till två senare premiärministrar), trots att denne vid de brittiska truppernas ankomst till Grekland inte hade stöd av mer än en handfull anhängare kring den kungliga exilregeringen i Kairo. (Boatswain & Nicolson, s. 245f)

Att Papandreous probrittiska ministär var en ren marionettregering framgår fullt klart av Churchills egen framställning. Gång på gång uttrycker han sig på ett sätt som visar att denna regim saknar folkligt stöd och att den är beroende av engelska stridskrafter för att kunna sitta kvar. (Churchill 1954, s. 97, 252f)

Av *The Second World War* framgår också att Churchill inte tvekar att tillgripa våld mot civilbefolkningen, om det är nödvändigt för att främja engelska intressen:

The mob violence by which the Communists sought to conquer the city and present themselves to the world as the Government demanded by the Greek people could only be met by firearms. There was no time for the Cabinet to be called.

Anthony and I were together till about two o'clock, and were entirely agreed that we must open fire. (Churchill 1954, s. 251f)

I samma riktning pekar ett telegram till general Scobie, den brittiske överbefälhavaren i Aten:

But do not hesitate to fire at any armed male in Athens who assails the British authority or Greek authority with which we are working. [---] We have to hold and

²² Ponting, s. 670-674; Boatswain & Nicolson, s. 245f; Clogg, s. 123, 126, 129, 241.

²³ Churchill 1954, s. 268, 276f, 279f; Pontings s. 674.

dominate Athens. It would be a great thing for you to succeed in this without bloodshed if possible, but also with bloodshed if necessary. (Churchill 1954, s. 252)

För att legitimera dessa drastiska metoder använder Churchill flera strategier. En av dem är att förringa motståndsrörelsen betydelse. Sålunda övergår han från en inledningsvis respektfull attityd till att allt oftare beskriva grekerna som mindervärdiga varelser. I ett brev till utrikesminister Eden 6/8 1944 talar han sålunda om de grekiska motståndsmännen som "the miserable Greek [Communist] banditti". (Churchill 1954, s. 97). Det är en formulering som kan te sig mindre träffande med tanke på att den syftar på en folklig massrörelse som vid denna tid var på väg att driva ut det tyska krigsmaskineriet ur Grekland och dessutom redan upprättat en alternativ stat i de befriade områdena²⁴.

För övrigt är det också lätt att se att Churchill talar mot bättre vetande, när han beskriver motståndsrörelsen som undermåliga banditgång. Redan i början av 1944 hade han konstaterat att EAM/ELAS bildat "a State within a State". Inkonsekvensen i Churchills framställning blir ännu tydligare i framställningens fortsättning. Å ena sidan återkommer han gång på gång till motståndsrörelsens föregivna undermålighet. Å andra sidan konstaterar han att kampanjen mot EAM/ELAS kräver väldiga insatser i form av vapen, trupper och flygunderstöd. Ett exempel på det senare får vi i ett telegram till den ställföreträdande premiärministern Attlee, där han citerar fältmarskalk Alexander:

"If we were successful in pushing the E.L.A.S force outside the boundaries of Athens we should still be faced with a tremendous task if we tried to eliminate them altogether." Ett annat exempel ser vi då Churchill i ett telegram vänder sig till president Roosevelt med en begäran om hans stöd. Där talar han om "very dangerous, powerful, well-organized and well-directed elements which are now pressing into the area"²⁵.

Men det finns för Churchill ett viktigare argument för användningen av våld mot den grekiska motståndsrörelsen. Det är hans ständigt upprepade tes att den skulle bestå av kommunister. I ett citerat brev 6/8 1944 till sin utrikesminister Eden skriver han.

The behaviour of E. A. M is absolutely intolerable. Obviously they are seeking nothing but the Communisation of Greece during the confusion of the war, without allowing the people to decide in any manner understood by democracy. [---] The case seems to me to have reached the following point: either we support Papandreu, if necessary with force as we have agreed, or we disinterest ourselves utterly in Greece. (Churchill 1954, s. 97)

Till general Wilson i Italien och ambassadör Leeper i Aten skriver han 8 november 1944:

In view of increasing threat of Communist elements in Greece and indications that they plan to seize power by force, I hope that you will consider reinforcing our troops

²⁴ Boatwain & Nicolson, s. 243-248; Mazower, s. 123-143, 260, 265ff, 271-279, 291-294; Clogg, s. 123, 126.

²⁵ Churchill 1952, s. 476; *ibid.* 1954, s. 66, 100, 252, 272, 279.

in Athens area by immediate dispatch of the 3rd Brigade of 4th Indian Division or some other formation...(Churchill 1954, s. 250)

Ett annat exempel får vi i ett brev till Roosevelt 14/12 1944 där Churchill kommenterar den amerikanska opinion som kritiserat britternas behandling av den grekiska motståndsrörelsen.

You will realise how very serious it would be if we withdrew, as we easily could, and the result was a frightful massacre, and an extreme Left Wing régime under Communist inspiration installed itself, as it would, in Athens. (Churchill 1954, s. 262)

Ytterligare ett exempel innehåller ett telegram till den ställföreträdande premiärministern Attlee, där Churchill citerar fältmarskalk Alexander:

The Field-Marshal however had formed the decided view that behind the E.L.A.S. units there was a stubborn core of resistance, Communist in character, which was stronger than we had thought and would be very difficult to eradicate.” (Churchill 1954, s. 272)

Att motståndsrörelsen skulle bestå av kommunister var en tanke som mötte invändningar från Churchills egna medarbetare. De engelska diplomaterna i Grekland försökte förgäves informera honom om att han hade fel på denna punkt, men för Churchill var alla som motsatte sig hans planer på att återinföra monarkin ett slags kommunister. Han gjorde därför inte någon skillnad mellan de icke-kommunistiska anhängarna av EAM/ELAS och revolutionärerna i kommunistpartiet, KKE. (Boatswain & Nicolsson, s. 246)

Men Churchills viktigaste argument för sitt agerande var av storpolitisk karaktär. Sålunda hävdade han att kriget mot den grekiska motståndsrörelsen var nödvändigt för att förhindra att Grekland gled in i Rysslands maktsfär. I ett telegram till fältmarskalk Smuts 22/12 1944 skriver han:

But if the powers of evil prevail in Greece, as is quite likely, we must be prepared for a quasi-Bolshevised Russian-led Balkans peninsula, and this may spread to Italy and Hungary. (Churchill 1954, s. 270)

Detta argument tar han också upp när han i *The Second World War* blickar tillbaka på händelseförloppet:

It is odd, looking back on these events, now that some years have passed, to see how completely the policy for which I and my colleagues fought so stubbornly has been justified by events. Myself, I never had any doubts about it, for I saw quite plainly that Communism would be the peril civilisation would have to face after the defeat of Nazism and Fascism. [---] If Greece has escaped the fate of Czechoslovakia and survives to-day as one of the free nations, it is due not only to British action in 1944, but to the steadfast efforts of what was presently to become the united strength of the English-speaking world. (Churchill 1954, s. 266)

Churchills varningar för ett ryskt maktövertagande gjorde intryck på de allierade, men i efterhand har historikerna kunnat konstatera att han talade mot bättre vetande.

(Boatswain & Colin Nicolson, s. 249f) Detta framgår för övrigt också av Churchills egen framställning i *The Second World War*. Här legitimerar han gång på gång sitt agerande med att Stalin i förväg godkänt Englands maktövertagande i Grekland och att han inte heller i efterhand haft några invändningar²⁶:

In England there was much perturbation. The Times and the Manchester Guardian pronounced their censures upon what they considered our reactionary policy. Stalin however adhered strictly and faithfully to our agreement of October, and during all the long weeks of fighting the Communists in the streets of Athens not one word of reproach came from Pravda or Ivestia. (Churchill 1954, s. 255)

Trots det missvisande och inkonsekventa i Churchills framställning av den politiska situationen i Grekland kom den att dominera den anglosaxiska historieforskningen under den tidiga fasen av det Kalla Kriget. In i sen tid har den också kommit att bestämma massmediernas bild av förloppet²⁷.

Under 60-talet kom det dock en omsvängning bland fackhistorikerna. Det gäller inte minst bedömningen av Churchill som historiker. Ett exempel på det är Maurice Ashley. Han konstaterar i sin bok *Churchill as Historian* (1968) att den hyllade statsmannen efter hand övergår från historieskrivning i ordets egentliga mening till att i stället rättfärdiga sina handlingar inför historiens dom. Andra menar att Churchill egentligen inte var historiker alls utan en ovetenskaplig amatör som i sitt eget intresse ägnade sig åt rent mytskapande²⁸.

Detta ifrågasättande har efter hand vuxit sig allt starkare. I dag ger forskarna en helt annan bild av förloppet än den vi får i *The Second World War*. Numera är det inte länge EAM/ELAS som ställs vid skampålen, utan de allierade och deras ledare, främst Churchill själv. Han framställs som besatt av sin mani att i strid mot merparten av det grekiska folkets vilja krossa vänstern och återinsätta den pro-brittiske kung George II på tronen. EAM/ELAS betraktas inte längre som dominerat av moskvatrogna kommunister utan av en demokratiskt sinnad majoritet av icke-kommunister – idealistiska nationalister, ortodoxa kristna och intellektuella socialdemokrater. Därtill har man visat att den kommunistiska minoriteten inom EAM/ELAS ingalunda var inställd på att ta över landet²⁹.

Dessutom är forskarna idag ense om att Sovjet – i en uppgörelse 9 oktober 1944 mellan Stalin och Churchill – accepterade en framtida uppdelning av Europa, där Grekland skulle ingå i den engelska intressesfären. En konsekvens av detta var att Stalin 1945 uppmanade de kommunistiska partisanerna att underordna sig den engelska ockupationsmakten, vilket också skedde. Kommunisterna gav upp den styrkeposition man fått genom sina insatser i kampen mot nazisterna. På Stalins order inordnade de sig som fogliga undersåtar till den av Churchill och den brittiske generalen Robert Scobie kontrollerade marionettregering som formellt leddes av Papandreou³⁰.

²⁶ Churchill 1954, s. 66, 249, 250, 255, 266.

²⁷ Mazower, s. XVI f, 370 f; Ashley, s. 160.

²⁸ Ashley, s. 176; Lukacs, s. 108.

²⁹ Clogg, s. 123, 130; Boatswain & Nicolson, s. 243 f, 249 f; Ponting, s. 670.

³⁰ Clogg, s. 130 f; Ponting, s. 662, 673 f; Ashley, s. 203; Lukacs, s. 25, 51 f; Boatswain & Nicolson, s. 249 f.

Bland professionella historiker finns det alltså en tilltagande skepsis vad gäller Churchills verksamhet som politiker och historieskrivare. Särskilt tydligt är detta bland forskare som specialiserat sig på Greklands historia under och efter Andra världskriget.

Däremot förefaller Churchills popularitet vara obruten hos den breda allmänheten och bland populärhistoriker som inte har någon närmare kännedom om den roll han spelat i Grekland. Det framgår av John Lukacs kända bok Churchill. Visionären. Statsmannen. Historikern som utkom första gången 2002. Lukacs hänvisar här till en omröstning där Churchill utkorats till historiens störste engelsman. Han antyder också att ett kritiskt perspektiv på Churchill som statsman eller historiker skulle vara något lite udda, som man bara kan vänta sig att finna bland excentriker. Följaktligen har han inte heller några invändningar mot dennes agerande i den grekiska tragedin. Tvärtom anser han att Churchill genom sin uppgörelse med Stalin lyckades "rädda" Grekland³¹.

LITTERATUR

Ashley, Maurice. 1968. Churchill as Historian. London: Secker & Warburg.
Boatswain, T. & Nicolson, C. (2000) Historisk guide till Grekland. Lund: Historiska media.

Churchill, Winston S. 1952. The Second World War. Volume V. Closing the Ring. London: Cassel & Co. LTD.

Churchill, Winston S. 1954. The Second World War. Volume VI. Triumph and Tragedy. London: Cassel & Co. LTD .

Clogg, R. 2002. A Concise History of Greece. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press.

Lukacs, John. 2004. Churchill. Visionären. Statsmannen. Historikern. Stockholm: Nordstedt & Söner.

Mazower, Mark. 1993. Inside Hitler's Greece. The Experience of Occupation 1941-1944. New Haven: Yale University Press.

Ponting, Clive. 1994. Churchill. London: Sinclair-Stevenson.

³¹ Lukacs, s. 11f, 25, 52, 59.